

A trónus

Gabriel García Márquez olyan helyet foglal el a kortárs regényírók között, amilyen csak a kiválasztott keveseknek adatik meg. Csillagászati példányszámban jelennek meg a könyvei, rajongói világszerte éveken át sóvárogva várják a mester műhelyéből kikerülő újdonságokat. A tömeghisztéria a Könyvek Könyvével, a hírneves *Száz év magánnyal* kezdődött. Legyen popcsillag, politikus, intellektuel, szépségkirálynő, bankár vagy akárki az emberi szerepek arzenáljából, mindenki őt említi, ha alkalomadtán a legkedvesebb könyveiről kérdezik. És éppen ez Márquez történetének különlegessége. A népszerűségi listákon a Macondában játszódó szokatlan történet mellett kevés irodalmi alkotás élvezi nemcsak a tömegek tiszteletét, hanem valóságos hódolatát az irodalmi ínyencek és szakemberek körében is. Felfoghatatlanul nagy számban íródnak Márquez munkáiról a lelkes tanulmányok és esszék, a kolumbiai opusát egymással kompatibilis vagy szöges ellentétben álló interpretációk sűrű hálója szövi be. Mint a Nagy és általában Halott klasszikusokét. Márquez az általános imádat ritka tárgya, korunk ikonjainak egyike.

Miben rejlenek e mindent előntő dicsőség okai? A rosszindulatúak – éppen a *Száz év magány* bizonyító anyagánál fogva – irodalmi világának egzotikus mázát említik. A hirtelen mennybe repülő és adott napokon meghaló, egy udvar magányában körmüket rágó asszonyokat... nem is szólva a többi, legalábbis az európai olvasó számára kétségkívül látványos jelenetről. A latin-amerikai világ vad magmája óriási mágnesként vonzza a *plebs*et éppúgy, akárcsak az ezredvég multikulturalizmusában és a más-ság emancipációjában járatos olvasói elitjét. Az élvezet tehát nyilvánosan engedélyezett. De vajon igazuk van-e a szkeptikusoknak, akik az egzóta bélyegét ragasztják Márquezzra? Az elbeszélő világának egyetemességét feltárni hivatott bizonyítási eljárás ezúttal ne a híres-nevezetes *Száz év magány*tól induljon el, hanem talán legfontosabb munkájától, a Márquez

legfőbb rögeszméjét összefoglaló és azt a legvégső helyzetekig elvivő regényétől és legfőbb bizonyítékkal szolgáló *A pátriárka alkonyától*.

Márquez világainak általában a katonák a mozgatói. Csataik eltérő kiterjedése, az őket beléjük sodró különböző indítékok, a győzelem és az egy bizonyos közösség javára tett szolgálatok ellenére e katonák egytől egyig megvert emberek, akiknek le kell tenniük a szablyát, vissza kell vonulniuk a történelem hadszínteréről, és csalódottan végigvegetálniuk hátralévő életüket. Lúzer voltuk ellenére – vagy éppen ezért! – Márquez legfőbb szenvedélye a javíthatatlan harcos. Vezető témája ugyanis a hatalom, a szenvedély, amelyre e lobogó férfiak rányomják akaratuk bélyegét, megzabolázzák, és szándékaik alá rendelik. A tűzzel való játék azonban előbb-utóbb pokoli csapdának bizonyul, valahol ott a banánhéj, elcsúsznak rajta, és mindörökre kiröpülnek a történelem arénájából. A normális életbe többé nem térhetnek vissza, az archetipikus gesztus örökre megpecsételi e férfiakat. A hősi és megalázó emlékek zsákutcájából csak a feledés adhat menekülést. Aranyhalak készítése a végtelenségig egyetlenegy arany golyóbisból.

A pátriárka alkonyában Márquez tesz egy további lépést, a legyőzött ezredes Aureliano Buendíanak juttat még egy győzelmet a győzelmek fellett, elvezeti az összes csata legvégére, és átadja neki a korlátlan uralkodói hatalom jogarát. Csak a trón végleges elfoglalása, az úgyszólván abszolút hatalom teszi most lehetővé az erőnek, indítékainak és önfenntartó ösztöneinek valóban beható tanulmányozását. Főként pedig annak az embernek a mentális képét és sorsát tárja fel hatékonyan, aki nemcsak belülről van elkötelezve a hatalom démonának, hanem az ténylegesen is a hatalmába keríti, alázatra kényszeríti, ő pedig meglepő módon egyre esendőbb lesz. Csak a győzelem a valódi vereség kezdete.

*

A hatalom természetének élveboncolása a regényekben szinte éppen olyan gyakori, mint a szerelmi bonyodalmak felmutatása. Többnyire azonban a nép fiainak megfigyelései által mutatva be, vagyis azok szemével, akik a vastag fallal el vannak választva a hatalmasoktól. Az abszolút hatalom a nép számára a valódi élet különféle állomásain naponta beteljesedő, átláthatatlan absztrakció. Mi rejtezik e jelek háttérben, mi bújik meg a közöny köde mögött? Márquez átírányítja az elemzés súlypontját a kormánypalotán kívül élő alattvalók értelmezése szerinti hatalom manifesztációjától magáig a hatalomig, magához az örök és mindenható uralkodóhoz, a tábornokhoz, mint mindannak a megtestesítéséig, ami a dekrétumok és rendeletek mögött lapul. A hatalom fantomja az önkény

mellé emberi vonásokat kap, hatalmi reakciói az emberiekhez válnak hasonlökká, az alattvalók iránt érzett dühe és szeretete emocionális burkot, a parancs száját kap. A familiarizáció azonban eleinte csak részleges: bár a tábornok maga a megtestesült hatalom, nem olyan, mint mi, hanem emberfeletti lény, acélóriás, határozatai matematikai pontosságúak, alapjuk a világ legmélyebb igazságainak ismerete. A nép számára azért a tábornok testesíti meg a hatalom középpontját, hogy az alattvalókban semmi kétség se maradjon a jövődőt illetően. Ő a védelmezőjük, közbenjárójuk a szorongás pillanataiban, ő áldozza fel magát a közösség jólétéért és minden egyes állampolgárért külön-külön. Palotájának előtereiben leprások, bénák, vakok és más nyomorultak tolonganak, könyörögve a kezéből adott gyógyító sóért. A tábornok a világ isteni teremtetője, előtte nem volt semmi – a könyvekből ki vannak tépve a trónra lépése előtti időkről szóló lapok. Halála után az egész ismert világ apokaliptikus összeomlása tűnik az egyetlen lehetőségnek. Persze, ha egyáltalán meghal valaha, életkora meghatározhatatlan, korai éveiről szóló történetek a dédapák idejéből származó távoli mítoszok. És amikor egyszer valóban meghal, senki sem tudja elhinni. Az ország életének felcserélhetetlen állócsillaga lett. Csak a dögkeselyűknek az uralkodói palotába való betörése adja meg a jelt az általános riadóra.

Bár a tábornok véres háborúval került trónra, mint a szerencsés lottónyertes, aki egy pillanatra üstökön ragadta a történelmi lehetőséget, hamarosan megfordítja a lemezt. Hatalma nem a szerencsés körülmények gyümölcse, sem a történelmi ellentétek kifejeződése, hanem a felsőbb, isteni törvények magától értetődő megvalósulása. Tulajdon szerepének ilyen messianisztikus hivatásként való felfogása mellett nem meglepő, hogy a tábornok egyetlen utódjának és örökösének már a születésekor parancsnokló altábornagyi címet adományoz a hozzá tartozó bírói hatalommal. A pár éves fiúcska így tábornoki egyenruhában tart szemlét saját csapata felett, apja nevében elnököl a különböző üléseken, és vesz részt diplomáciai fogadásokon. Apja mindemellett nagylelkűen hagyja, hogy a fiúcska kisdud játékai közben a kitüntetések őrző szekrényből kiválogassa a neki legjobban tetsző érdemeket. Az istenek őseiktől öröklik hatalmukat, és átadják utódaik kezébe. Az isteni logika nem a történelmi fordulatok logikáját követi.

*

54 A nagy inkvizítor története egyike az olvasói fantáziát leginkább izgató, regényszövetbe ágyazott filozófiai paraboláknak. Általa nyilvánul meg az abszolutisták univerzális logikája. A történelmen átívelő uralko-

dói törekvés, hogy alibit keressen uralkodására. Karamazov Iván elmondja az agg bíboros történetét, aki végül megértette az alattvalók természetét. Krisztusnak, akivel halál előtti önkívületében találkozik, azt bizonygatja, *hogy most és éppen ma ezek az emberek jobban, mint valaha, meg vannak győződve arról, hogy teljesen szabadok, holott ők maguk hozták el nekünk a szabadságukat, és tették alázatosan a lábunk elé.*¹ A tömegember szerinte nem akarja a szabadságot, a döntéskényszert a legsúlyosabb büntetésnek, meg nem érdemelt megaláztatásnak tartja. A szabadság helyett *földi kenyeret* kíván, nyugodt *lelkiismeretet* és a magához hasonlókkal való együttléte a csordában. Az ember egyszerűen nem arra van teremtve, hogy az élet értelmét kutassa, a maga és a többiek iránti felelősségről kérdezősködjék, vagy bárhogy is kövesse az egyéni szikrát. Csak lelki nyugalmat akar. Ezt az önkínzó lelkiismeretét *csodákkal, titkokkal meg tekintéllyel* megnyugtató, a kenyeréről gondoskodó hatalom biztosítja neki. És a hozzá hasonlókkal mindenben keresztül együttérzéssel meleg menedékébe kíséri. A kiválasztottak köre úgy tesz szert szolgálatokra, *hogy végre-valahára legyőzték a szabadságot, és ezt azért tették, hogy boldoggá tegyék az embereket.* Utóbbiak most boldogabban élnek, végre nyugodtan végigevezhetnek az életen anélkül, hogy a kikerülhetetlen vég miatt fájna a fejük.

A végső igazságot csak a hatalmasok ismerik. Mivel tudatában vannak az ember megkerülhetetlen halhatatlanságának, náluk kezdődik a hatalmi messianizmus egészen különös formájának története. *Életének alkonyán kétségtelenül meggyőződik arról, hogy csakis a nagy, félelmetes szellem tanácsai szerint lehetne valamelyest elviselhető rendbe fogni ezeket a tehetetlen lázadókat, ezeket a „csúfságra termett, félig sikerült kísérleti lényeket”. És amikor erről meggyőződik, belátja, hogy az okos szellemnek, a halál és a pusztítás félelmetes szellemének útmutatását kell követni, avégett pedig el kell fogadni a hazugságot meg a csalást, és immár tudatosan kell a halál és a pusztulás felé vezetni az embereket, s közben egész úton ámitgatni, hogy valamiképp észre ne vegyék, hova is vezetik őket; hogy ezek a szármalmas vakok legalább útközben véljék boldognak magukat.* A bíboros mindig is szerette az emberiséget, altruizmusa most sem kisebb, nehezen vívta ki s ezért még nagyobb is. Még mindig biztos benne, hogy az adott körülmények között, amikor többé semmi sem szent és mindent szabad, még mindig az emberiség érdekében dolgozik. A hazugság és a büntett csak a lángoló hit szükséges fegyvere. A bíboros szent egója megerősödik a felismerésre, hogy a tudatlan tömegért áldozza fel magát, és közben vállalja annak a súlyát, hogy az egésznek semmi értelme. Hívó, az abszurd tartja szorításában.

¹ Makai Imre fordítása.

Dosztojevszkij vajon az uralkodók alibijét leplezte le parabolájában, mint a korlátlan hatalommal rendelkezők cinizmusát? Mintha maga Dosztojevszkij lett volna cinikus. Tegyük fel, hogy a bíboros valóban különös messiás. Messianizmusa, a szent elhivatottság valóban alapvetően eltér a messianizmus azon manifesztációitól, melyeket a megsemmisítés törvényeinek nevében lenéz, mint bizarr meddőséget? És mi van a hatalmasság *félséges szomorúságával*? Noha a nyáj talán valóban gyógyíthatatlanul ostoba, az egzisztenciális nyugtalanság csírái mindig ott rejteneznek a zsarnok palotafalán belül. Netán az inkvizítor is ostoba jós, nem kevésbé nevetséges, mint aki a Holddal való kapcsolatait bizonygatja, s a nemzeti zászlóra vagy az elnyomott osztályra esküszik? Az emberiség, mint egész iránti szeretet megfoghatatlan. A hitbéli vagy racionális okokra való hivatkozás nem képes lemosni az uralomvágy pecsétjét, a hatalomnak való teljes és maradéktalan elkötelezettségét arról, aki az emberiséget akarja boldoggá tenni bármi áron.

*

Márquezt, az író nem érdekli az, aki komolyan hinne tulajdon messianisztikus küldetésében. A világban elképzelhetetlen a paradicsomi állapot, ezért ámitás a tömegek megváltására irányuló minden uralkodói elhivatottság. *A hazafiúi szeretet csak vásár, vágja az elaggott pátriárka az ifjú idegen szemébe, aki az eszmények nevében kéri segítségét a hazájában kitörő forradalomhoz.* A tábornok nagyon is jól tudja, hogy egyetlen célja a hatalmon maradás. Ez és semmi más. Innen a legszebb ugyanis a kilátás. A tábornok a hivatalos mimikri ellenére nagyon is tudja, hogy a hatalom nem lehet statikus, egyszer s mindenkorra adott állapot. Szüntelenül, minden pillanatban újra kell teremteni. Intuitív machiavellistaként, akinek az emberi érzések csak szép szölamok, aki ismeri a manipulációs fogások teljes választékát. A megvesztegetés, a fenyegetés, a gyilkosság ezer válfaját. A tábornok ösztönösen tudja, hogy nem a dicsőség tartja hatalomban – az csak szükséges plusz –, hanem a valóságos erő. Sorsának fókusza, egyetlen transzcendenciája, a hatalom – ez uralja összes agytekervényét. És ennek a démonnak minden parancs és a legális álca/fedezés/leplezés más módszerei ellenére a privilégiumokból részesülni akarókkal való sakkozás ellenére nincs elég biztos ketrec/csapda.

Ha egyszer megragadod, nincs visszaút. A katona vágya beteljesedett azon a viharos éjszakán a számos háború egyikének epilógusa előtt. *Itt a hatalom, szorosan a kezemben, az enyém, és többé soha senkié!* Megvalósult a tábornok belső lényege. A hatalom ettől kezdve nem víg hadakozás, sem a veszély izgalmas susogása, hanem a túlélés egyetlen mozgatója. Többé

nem lehetséges a kilépés, a hatalmasság azt legőrültebb álmaiban sem kívánhatja magának. A tábornokot tulajdon furfangja vezeti félre, mely a halottakat a kirobbantott vagy ne adj' isten, preventív hadművelet részeinek tartja. A tábornok nyugtalansága mélyebb, briliáns elméjénél jobban hisz az ösztöneiben, a túlélésért harcoló állat ösztönében. Vadállat módjára sejtí meg a váratlanul, átlátható jövőndölés, látható ok nélkül reá törő veszélyt. Ha az uralkodó kedvezőtlen előjeleket lát, az mindjárt okot szolgáltat a nagyszámú valódi és annak látszó merénylő azonnali letartóztatására. És ha az uralkodó rossz előjeleket lát, ami ezután következik, csak az uralkodás esetleges végéről szóló intenzív gondolkodás visszénye. A tábornok tehát ki akarja kutatni e hanyatlás állapotát, ellenőrizni akarja, van-e valamilyen kiút. A kutatás lehetőségei – legalább ennyi az ő előnye – egyenesen rendkívüliek. Mint a birtokát képező világ teljhatalmú irányítója, megengedhet magának néhány kísérletet gyanakvásainak elvetésére vagy megerősítésére.

És mit mondanak a tükrök?

*

A diktátor bukása nem túl bonyolult egyenlet. Tulajdonképpen három megoldás lehetséges. Megölik, természetes halált hal vagy emigrál. A két halálos kimenetelű opció ott van mindjárt a karrier folytatásának ígérete után. A diktátor uralkodásának kezdetétől fogva vigaszdíjas előadást rendez. Pártfogásába veszi a félreállított diktátorokat, akik szokatlan órákban érkeznek felmarkolt bankjegyeköteggel a kezükben meg egy bőrröndnyi kitüntetéssel, újságkivágásokkal és más haszontalan emléktárggyal. Ő sorra elhelyezi őket a nyugalmazott diktátorok házában. Itt morzsolják napjaikat, hamarosan pénz nélkül tengetnek napokat és éveket, míg meg nem halnak. A régi dicsőségbe való visszatérésük álmaiba merülve, egyedül számukra ismert fontosságuk mítoszának felmelegítésére készen. Hanyatlásuk csupa megaláztatás. Elvesztettek mindent, és szentimentális vénemberekké váltak. Márquez elbeszéli, hogyan kapta az első indíttatást *A pátriárka alkonya* tizenhét évvel későbbi befejezésére. Caracasban történt 1958-ban, újságíróként az utód kihirdetésére várt a tanácssterem ajtaja előtt, két nappal a venezuelai diktátor, Pérez Jiménez bukása után. A teremből hirtelen kirohant egy magas rangú tiszt, sáros csizmában, lövésre kész géppisztollyal, a kormányzói palota kijárata felé hátrálva. A repülő felé, ami majd elviszi az emigrációba. A bukás pillanatában a hatalom a másik arcát mutatja. A valaha meghódított fegyver tulajdon ura ellen fordul, és könyörtelenül eltávolítja a színtérről. A vigaszdíj nem jelent semmit, a menekülés csak az agónia folytatása, lassú haldoklás. A tábornok

élvezi az emigránsok nyomorúságát, egóját erősíti a tudat, hogy neki jobb, mint kollégáinak, akiket kijátszott a sors, vagy maguk játszották el vakon a sors kártyáit. Rendkívüli választékossággal megírt forgatókönyv alapján alakítja ki a menedéket: az épület magas sziklán emelkedik, gyönyörű kilátással a tengerre és a láthatáron felderengő idegen partokra. Az uralkodó decemberben szokta felkeresni a gyámoltalan öregeket. Akkor jelenik meg a tenger felett a legtisztább fény, és ismét álmodozni lehet az Antillák káprázatos szigetvilágáról. Élvezettel viteti fel magát a magas sziklára, hogy lássa a szépségnek ezt az álomvidékét a saját partjairól, miközben sorstársai fordított helyzetben vannak, hiszen az ő partjaik végtelen messzeségbe veszttek. És mi van akkor, ha ezt az apró örömet elrontja a felismerés, hogy ez a nyugdíjas sors netán az ő jövőjének forgatókönyvébe is bele van írva. A tábornok vigasztalja a kollégák példátlan nyomorúsága, megemészthetetlen megaláztatása.

És mivel a menekülsors látványa semmi jót nem ígér, és mivel a lehetséges véggel kapcsolatos szorongás még mindig nyugtalanítja, a tábornok jósnőkhöz fordul a lehetséges megoldásért. De a látnokoknak nincs kulcsa az ő sorsához. A beteg vénasszony kivételével, aki a köedény vizéből természetes halált jósol neki, matuzsálemi kort, mindennapi körülményeket: hason fekvé éri a halál a saját irodájában, egyenruhában, kitüntetések nélkül, csizmában és arany sarkantyúval. Mint éjre éj. A jóslat mindennek ellenére kedvező, tulajdonképpen olyan, amilyent hallani akart. De mi van, ha a banya hazudik? Emlékezzünk csak a látszólag kedvező jóslatra, amit az üldözési mániás Macbeth kapott:

*Légy oroszlánszív, büszke és kevély,
Ne bánd, ki miért zúg és lázong; ne félj:
Nem győz soha ellenség Machbethen,
Míg a birnami erdő Dunsinane
Dombjára nem vonul²*

És ha az erdő, a katonák erdeje egyszer – mindig túl korán! – könnyörtelenül megindul?

És bár a sors edényei igazat beszélnek, vagyis ha természetes halált is hal, mi lesz annak a valóságos értelme? Ha már egyszer meg kell hálnia, a természetes halál a saját palotájában még a lesújtó végek legjobbika. Ha tehát mindvégig sikerül megtartania a hatalmat; karizmája vajon túléli majd a hitvány tetemet, és továbbra is megihleti a nemzet sorsát? A síron túli

dicsőség e kétségbeesett spekulációját rövidesen a gyakorlatban is kipróbálhatja, mint a rémült ember nyomorú vigaszát. Az ihlet hasonmásának a képében érkezik. Egy faluban fedezte fel a hasonmást, mint kisztílú csalót és zsarolót, aki megélhetésként próbálta érvényesíteni az uralkodóval való hasonlóságát. Ettől fogva a szolgálatába áll. A nyilvános szereplések veszélyének tudatában lévő uralkodó helyett vesz részt a gyűléseken, ünnepélyes megnyitókön, karneválokön és egyéb felvonulásokon. Amikor végül eltalálja egy mérgezett lándzsa, és titokban haldoklik, a halálos méreggel átítatva, a tábornoknak zseniális gondolata támad: megrendezni a saját halálát, ahogyan azt a jóslat tálalta neki. A halott hasonmást találják tehát az iroda padlóján, vászon egyenruhájában és arany sarkantyúval, az élő tábornok pedig rejtkehelyéről figyeli a kísérlet eredményét. Igaz, hogy pompás ravatalra helyezett kvázi tulajdon holttestének a látványa iszonyattal és megaláztatással tölti el. Végül is ezt várta, rezignáltan számolt ezzel. Az igazi meglepetés csak ezután következik. A hivatalos gyász és a gyászoló sereg csak nyitánya az uralkodó halál utáni életének. Hamarosan elűzi mindkettőt a tömeg lázadása és a palota kirablása, a tanácssteremben összegyűlnek mindazok, akik bukott birodalma törvényes örökösének tartják magukat. Vége-hossza nincs a halála feletti általános vigadozásnak. Ugyanazok a harangok hívnak a gyászra, és egy pillanat múlva hírül adják az epilógus örömét. A tábornok végleg leszámol a halál utáni dicsőségről szőtt álmokkal. És bár határozottan leszámol a fosztogatókkal, a szentségtörőkkel és az összes önjelölt utódaival, az előadás tanulsága világos számára. A halál után, még ha természetes is az, nem marad semmi. A nép az elfojtott harag egyetlen kitörésével szétszaggatja az emléket és a világ, melynek mindenható teremtője, hamarosan felveszi hétköznapi ritmusát, közömbösen iránta és az ő egykor alkotó tudata iránt. A megjósolt halálnem tehát nem jelent semmit. És ha sejtette is az utóbbi, a látszólagos halál eltervezésekor nem lehetett tudatában a kínos következményeknek, melyek a világnak az ő halála utáni állapotával való szembesülésből erednek. Kínos a felismerés, hogy a nép nemcsak hogy nem szereti eléggé, hanem elkeveredetten gyűlöli is őt. Ugyanolyan konokul, mint összes hátramosztója, tenyérynyalója meg a többi törtető. A tükrökkel való játék végül pokoli rémlátomásba fordul, a tábornoknak végleg nem marad egyetlenegy lehetséges szövetségese sem.

*

És nemcsak hogy egy szövetségese sincsen, a legközelebbi munkatársaktól az egyszerű parasztokig valószínűleg mind-mind árulók, akik döggeszelyűk módjára lesnek a holttestére. A világban, ahol a tábornok végé-

nek összes előjátszott kombinációja bebizonyította, mennyire illuzórikus a hatalmasok békéje, főként pedig nyomorúsággal bélyegezték meg mint a végelszámolás összegét, a túlélés alapmozgatója a megszázosított bizalmatlanság marad. Így elalvás előtt személyesen ellenőrzi a kormányzói palota titkos zugait, megszámlolja az öröket, és az iroda ajtaja elé menekülés esetére odakészít egy folyton égő lámpát. Hogy álomba merülő paranoiássá zuhanjon össze, aki a teljes világgal mérte magát.

Ez a háború elementáris erő, látszatra kívül esik az emberi viselkedés kategóriáin. A tábornok kegyetlensége nem ismer határokat. Szinte futószalagszerűen repülnek le a fejek. A tábornok üldözési mániájának baljós dinamikája egy tudatlan fiúval való mellékes ügyben is lelepleződik, akit Őexcellenciájának meggondolatlan megfigyelése miatt merénylet előkészítésével vádolnak. Bár néhány óra alatt kiderül, hogy a vád alaptalan, évekre lecsukják a fiút. A tábornok egyszerűen nem engedheti meg magának, hogy szabaddá hagyja, hiszen a parasztfiú a megaláztatás miatt egész életén át bosszút forralna ellene. A paranoia tehát többé nem a tábornok tudatos reflexe, a szüntelen áldozathozatal autonóm logikája nevében egyszerre önálló életre kel. A hatalom megmutatja baljós arcát, azt a kimenetelét, amire nem lehetett számítani akkor, amikor úgy tűnt, hogy megragadta a hatalmat. A vezér üldözési mániája a szükséges lendület, hogy messze túl a machiavellista pragmatizmuson emberekkel táplálja önműködő/örökös falánkságát. A hatalom minden egyéni akaratnál hatalmasabb. Főpapja a tábornok.

Az uralkodó közömbösen, megjegyzés nélkül, a függőágy letargikus menedékébe süppedve fogadja közeli munkatársainak látszatra véletlen halálát. Benne nincs meg a szent harag, az üszkök felett megélt diadal, amit például Aguirre szerepében Klaus Kinski sugároz magából Herzog Eldorádó felfedezéséről készített filmjének fináléjában. Nem hangzik fel a hullákkal körülvevett dühödt gyarmatosító ajkain a szenvedélyes kiáltás: *Én vagyok Isten ostora!* Márquez tábornoka nem az ihletett hóhérok közül való. A világ alapmozgásának feltárt szándékainak, a hatalom démonának megközelítéséért vívott alázatos harc alázatos végrehajtójaként túlságosan is jól tudja, hogy a lehetséges ellenség megölése érzelem nélküli dráma, rituális gesztus csupán, áldozat az örökké telhetetlen istenség oltárán. Csak így értelmezhető legközelebbi munkatársának és a háborús idők testvéri bajtársának kéjes meggyilkolása. A tábornok benne látja az összeesküvés vezetőjét. Az összeesküvők állítólag a főtisztek minden évben megtartott ünnepi fogadásán időzítették volna a merényletet. Abban az órában, amikor a gondosan megtervezett akció lezajlott volna, az összegyűlt társaságnak a vezér magát Rodrigo de Aquilar tábornokot szolgálja fel ezüsttálcán, kel-

lően megfűszerezve és feldíszítve. A vezér élvezete csak annyi, amennyit a felsőbb szándék buzgó parancsvégrehajtója érezhet. Tanulságos példa ez mindazok számára, akik kételkedni mernének a világ egyetlen érvényes igazságában. És persze az igazság legodaadóbb és legalázatosabb hívében.

*

Ha Márquez e ponton elmulasztotta volna a regény világának újabb rétegekkel való gazdagítását, nem hajtotta volna végre feladatát, a hatalom jelenségének alapos kutatását. Eredményei csak részlegesek volnának, távol a síkos és valóban veszélyes tereptől. A totális hatalom megszemélyesítésével egyébként felhívta a figyelmet létének alapvető törvényszerűségeire, és az erőt tette meg egyetlen mozgatónak. A tábornok azonban ilyen konstellációban is csak az önkényuralmi logika metaforájának szerepét játszotta volna. Reakciói az egyetlen, központi célra, a cél érdekében mindent alárendelő hatalomra programozott gépezet reakciói. Paranoiája sem ámíthat el bennünket a tipikusan emberi vonások látszatával. Az abszolút hatalom – mint az a tábornok automatizált taktikájának a peremén meglátszik – önmagában is paranoiás, ördögűzése nem törődik az egyéni lelkiismerettel és annak követelményeivel. A hatalom mindenki számára, legyen akár annak szoros közelében, örökké a láthatáron távolodó pont marad. A tábornok nem lehet ember, hanem csak báb a hatalom nagy játékában, aki a kis tirannusok számára kuszálja a szálakat, amilyen ő maga is, osztja vagy visszavonja a koncessziókat. A tábornok logikája egyirányú és robotizált, s ezzel teljesen alárendelődik az általános kategóriának.

A hatalomnak a regény fókuszába állításából eredő haszna jóval nagyobb, mint az ellentmondás élet világi dicsőségre váltó erkölcsi prédikáció oly gyakori műfajáé. A hatalomnak Márquez számára sokkal nagyobb az irodalmi potenciálja. Egy interjúban így beszél erről: *Mindig azt hittem, hogy a korlátlan hatalom az emberi teremtmény legnagyobb és legkomplexebb megvalósulása. Éppen ezért foglalja magába az emberi nem minden nagyságát és nyomorúságát.* Márquezt tehát legmélyebben az egyén története izgatja, érdeklődése a személyes sorsokra irányul, teljesen megszállja a hatalom látomása. Egyedül ezáltal világítja át az önkényuralom, mint olyan természetét, egyéni kategóriákon túli működését, a hatalom eszméjének optimális megtestesülését. A tábornok világa ezért teljesen emberi dimenzióval válik érzékletessé. Az uralkodó-robot mellett feltűnik a tábornok-ember. Egyetlen test egyetlen fejének héjába zárva.

Márqueznak már a regény fogantatása kezdetén gondolnia kellett a tábornok alakjának emberibbé tételére. *A pátriárka alkonyában* nem érdekli, hogyan került hatalomra a tábornok, ennek említése csak száraz szerzői

közlés. Az abszolút hatalom átvétele utáni végtelen korszakon kíséri végig a tábornokot, nem az elsőszülött életvidámságával jellemzett korai szakaszában. Az érett korszak is a szüntelen fondorlatok és piszkos játékok ideje, gyakorta a kés élén, de a hódítói korszaknál kevésbé intenzíven. Mámorosan és adrenalinnal telve. A hatalom kizárólagossága a javak könnyed learatását is lehetővé teheti. A fenyegetések azonnali elhárításával szabad hadszíntér nyílik a tábornok számára. Mi történik, amikor a paranoia alábbhagy, majd megszűnik? A semmibe bámulva a tábornok egy pillanatra tudatára ébred veleszületett sérvének, lúdtalpának, a beleit kízó fájdalomnak és a test más hűtlenségeinek. Az ismert mellett teljesen új világ nyílik meg előtte. A gépezet ezután kitartóan áttér az emberi területre. Szükségszerűvé válnak e látogatások.

Amikor a tábornok agya nem az életére törő valóságos vagy kitalált kísértetek ledarálásával van elfoglalva, akkor a ritka levegőjű vidékben olvad fel. Emléktöredékek, látomások, sejtelmek köröznék körülötte. A függőágyban való lebegés a tábornok elnyugvó vérnyomásának és viszonylagos lazításának alaphelyzete. A függőágyon kívül önmagának engedélyezett szabadidős tevékenységei csak a rutinműveletek sorrendjét követelik. Többnyire állandó, de lényegtelen, a tábornok lelkiismeretét meg nem rázkódtató gépies szertartások ezek. Dominózás, a madárkalitkák esti letakarása, kutyamódra intézett közöszlések a szolgálókkal, a tehéntrágya meggyújtása és más kedvtelések, melyeknek okát a tábornok már rég elfelejtette, de szokásává lettek. A hatalom égboltján kívül az uralkodó így szokatlanul aszkétikus embernek tűnik. Mint aki acélpáncélba zárkózott, és csak meddő rituálékon keresztül tart kapcsolatot a világgal. Teljesen kiüresedett fejében az egyetlen, ámde vulkáni erő a hatalomvágy. Ami marad, a semmivel egyenlő. Hasonlóan gyámoltalan teremtményként tűnik fel Hitler is Alexander Szokurov *Moloch* című filmjében. A farkasodó, felszerelve bár a technika legújabb vívmányaival, náci stílusban ékesítve, dohszagot áraszt, körülveszi lakóját, és könyörtelenül beléhatol. Ez az elmagányosodott vénember rezidenciája, aki végképp beleveszett hódítói látomásaiba, és nem ismeri be, hogy az egykori lelkesedést felváltotta a bénultság.

Milyen mások voltak azok a római császárok, akiket a latin történetírók többnyire patológiás örültekként mutattak be! Ők is váratlanul kerültek hatalomra, ők is álmatlanul bolyongtak palotáikban, rettegve, hogy mint Caligulára, rájuk is tört emelnek valamelyik földalatti folyosó sötétjében. De minden megszállottságuk ellenére a társadalmi piramis csúcsáról elébük táruló szűzies táj nemcsak az idegenség és a megközelíthetlenség képét mutatta nekik. Hatalmas stúdióként élték át, ahol a legkülönösebb

álmódosásokból is film készíthető. Az őrült császároknak ugyanis dús volt a fantáziájuk. Vad odaadással vettek részt az előadásokban. Úrrá lett rajtuk a hedonizmus démona, felpezsdítette a vérüket, és szárnyalást adott nekik. A hedonista elkötelezettség nem változtat Roland Auguet tézisének esetleges helyességén sem, miszerint a karneváli kicsapongások csak a misztikus szertartás részét képezik. Ha a misztikus beavatás vagy valamilyen más nagy jelentőségű látomás képezné is a gyűjtőpontjukat, megmarad a benyomás, hogy teremtői kiváltságukat az emberi tapasztalat nagyon távoli határaitra való kiruccanásokra akarták kihasználni. Nagy Sándor volt a bálványuk, aki egymás után valóra váltotta ifjonti álmait, és gyakorlatilag az egész ismert világ ura lett. Életének utolsó esztendeje nem illik a győzedelmes hadvezér és az agyafűrt despota képéhez. Sándor nyilvános orgiákba vetette magát, különböző karneválokat kezdeményezett, ahol senki sem tehette magát egykönnyen túl a szenvedélyes uralkodó különöségein. Mintha sejtette volna, hogy nem lesz hosszú életű. Távoli római imádói lelkesedéssel fogadják, hogy élete virágában érte utol a halál, s nem hitték, hogy közülük is csak kevesen haladják túl a harmincadik életévüket.

*

A tábornok aszkézise tétlenségében érintetlen maradt mindvégig, ha teste nem küld időről időre életjeleket a férfi kiüresedett tudatába. A test tudata szemben áll az üresség éteri voltával. A hús üzenete nyugtalan, a jövő porával van megjelölve. Ultimátumszerűen követeli a választ, a szellem reakcióját. Az ilyen pillanatokban a tábornok ráébred honosságának valódi távlataira. Mint a méhkirálynő, be van zárva a kormánypalota legbelsejébe, olyan emberek veszik körül, akikkel nem akar semmi közöséget, és akiket lassan elzavar a közeléből. A gyengeség rohamai idején a tábornokot előnti a magány. Elektromos áramütésként világítja be előre programozott sorsát. Hogy egyedül találta magát a palotában, nincs ellentétben a démon vaslogikájával, csak következménye a hatalom koncentrációjának. Már Machiavelli azt tanácsolja a fejedelmeknek, akik jobban félnek az idegenektől, mint a tulajdon népüktől, ne emeljenek falat maguk és az őket körülvevő szövetségesek közé, és akik bizalmatlanabbak a tulajdon népük, mint a külső ellenség iránt, azok építsenek erős és biztonságos erődöket. A tábornok végletesen gyanakvó uralkodóként más lehetőségeket ragadott meg. A palota ugyanis szavatolja hatalma viszonylagos szilárdságát. Amennyire lehet, kerüli a tömegek előtt való megjelenést. Az egyedüllét még a legkevésbé kiszolgáltatott állapot. A magány elfoglalja a természetes helyét a hatalomért folytatott játékban, de a sebezhetőség ritka pillanataiban kevésbé semleges színekben tűnik fel. A mindenható tábor-

nok agytekervényeibe akkor hasít bele az igazság, hogy a fal túloldalán ott hullámszik az élet, míg ökörülötte áporodott és dohos a levegő. Hogyan lehetne csillapítani szomjúságát az igazságra?

Előbb el kell jutni az előadáshoz, amilyen a valóság. Megszagolni és óvatosan megközelíteni. A tábornok először a jól őrzött gépkocsiban, álcivilként indul útnak, hogy bejárja a tulajdon városát, és hamarosan az elnöki vonatot is újraindítja a monarchia korai idejéből, hogy beutazza az országot. Cirkálás keresztül-kasul, egyetlen céllal: lefényképezni a hatalmas felfedezést, az ablak másik oldalán zajló életet. A poros ablaküveg az ő valósága. A haza biztonsága érdekében nem mutatkozik a nyílt színen. Ő csak a Nagy Látogató, a voyeur, aki sohasem tudja eltalálni, vajon a megérkezésekor hullatott örömkönnök valóságosak, vagy csak a biztonsági szolgálat által megrendezett színjáték kellékei. Ezért van tekintetében a meglepetés, és ezért reszket az ajka, ez minden, amit legközelebbi alattvalói észrevehetnek. Visszalöki a magányba a sejtés, hogy sohasem fogja átlépni a határt, és nem győződik meg a saját szemével a látvány valódi voltáról. Blais Cendrarst is szorongással töltötte el a sötét szobába való bezártság gondolata. Sokszor bosszankodott írói éroszán, mely ebbe a lehetetlen helyzetbe vonszolta. *Az írás olyasvalami, ami a leginkább ellenkezik a temperamentumommal, és szenvedek mint az elkárhozott, ha négy fal közé vagyok bezárva, és a papírt rovom, miközben odakint zajlik az élet, miközben hallom az autódudákat az utcáról, a mozdonyok füttyét, a gőzhajók szirénáját, a repülőgép-motorok zúgását, és miközben csillogó üzletekkel teli egzotikus városokra gondolok, még nem ismert, eldugott vidékekre, mindazokra a nőkre, akikkel találkozhatnék, és szívesen eltölteném az időmet, férfiakra, akik talán rám várnak, hogy elmondják, mivel foglalkoznak, és lehetőséget adnának nekem, hogy egy halom, egész halom pénzt keressek.* Cendrarst, akit rokkantsága ellenére gyakran láthattak a kortársak a BMW-jén száguldozva, elborzasztja a gondolat, hogy esetleg lemaradhat a körülötte szüntelenül feltáruuló számtalan kalandról. Őt is vonzzák a közlekedési eszközök, a vonat, a hajó, az autó és az akkor még vadonatúj repülőgép. Ezek az eszközök azonban csak megfigyelő missziókba szállítják a tábornokot, aki nemhogy elmerülni, de hinni sem tud a látottak valóságában. Cendrarst példája tehát meglehetősen eltérő. Nemcsak ismert sorsa, elsősorban irodalmi hősei választanak más túlélési taktikát. Végigbolyongják az egész földgolyót Oroszországtól Latin-Amerikáig. A tábornokhoz hasonlóan ők is a hatalom megszállottjai. Hozzá hasonlítva afféle diverzánsok, a névtelenség sötétjéből előrontó férfiak, akik az örület mocsarába merülő nyaktörő bátorsággal, a karizma és az imádat státusát harcolják ki maguknak. Hatalombirtoklásuknak hihetetlen, az esetleges tömeg helyeslésével alátámasztott töltete van. E

magnetikus vonzáskörben összeolvadnak az őket körülvevő világ magmájával. A csúcson levés mindig nagyon rövid ideig tart. Már alapjaiban ott rejtőzik az a lépés, amely túl messzire visz. Cendrars harcosai ott tűnnek el, ahonnan előkerültek, a számukra a nemléttel azonos magányban. Halálos veszedelemmel vannak átítatva ahhoz, hogy egy egészen más helyen, ismeretlen időben, teljes lendülettel újra a felszínre verekedjék magukat. Itt az ő kikötőjük. Még ha a következő pillanatban mindig elborítják őket a hullámok.

Márquez tábornoka nem ismeretlen kalandor, nem bújhat el a tömeg hatalmas kazlában, nem lepheti meg, és nem lelkesítheti fel alkalmi közönségét. Ő minden piramisok piramisának a csúcsa. Az államapparátus fő gondja az ő önszeretete és a tudat, hogy szeretve van. Az összes szívélyes fogadtatás és lelkes hajbókolás elsősorban szárnysegédeknek merész rendezése. A tábornokot szorongás fogja el arra a gondolatra, hogy minden csak az ő számára megrendezett komédia, amit az autó vagy a vasúti kocsik ablaküvegén át lát. És mi történik, ha saját szakállára, szertartások és hivatalos kíséret nélkül akar behatolni a valóságba? Egyszer megakad a szeme a vidéki karneválokön általa megkoronázott sok-sok szépségkirálynő egyikén. Ez a kemény vénemberben valaha is kinyíló egyetlen gyermeki szerelem. Hogyan lehetne megőrizni a tisztaságát? A tábornok tudja, hogyan kell viselkedni a bujaság pillanataiban: kérdés és gondolkodás nélkül teszi magáévá a megkívánt testeket. De Manuela Sanchez egészen más, kamaszszerelem a halál küszöbén. A tábornok nap nap után elindul a szegénynegyedbe, ahol a lány lakik, civilbe öltözve, hogy gyámoltalanul és szegénylősen elvigye választottjának és anyjának szánt ostoba ajándékait. Ezek a látszatra teljesen megszokott utazások a kormánypalotától a legszegényebbek negyedének egyik házáig csak a tábornok számára mindennapi jelenség. Biztonsági szolgálata nem engedhet meg magának egyetlen bakit sem, a tábornokkal semmi sem történhet, egyéni kínjai nem fenyegethetik az erő gépezetének működését. Szigorúan őrzik az ártalmatlannak látszó civilt, mesterlövészek vigyázzák, akiknek parancsuk van mindenkit lelőni, aki a tábornok útvonalán kilépne valamelyik balkonra. A tábornok célja a hatalmon maradás. A biztonsági szolgálat korrigálja a világosan kijelölt iránytól való alkalmi letéréseit, neki pedig meghagyja a huncut kisfiú örömet. Az alárendelt ország valódi életébe való behatolásra rendelt hadművelleti terület valójában a nullával egyenlő. A tábornok nem érvénytelenítheti a parancsokat, hiszen a segítségükkel uralkodik, egyébként mindenható akaratának felvillanásai elenyésznek az általa felállított rezsimhez képest.

A tábornok számára még nyomasztóbb a karnevál hercegnőjével átért kaland vége. Noha kihasználja minden hatalom adta előnyét, és például

teljesen felújítja a lány mocskos külvárosát, sőt valódi égi jelenségek megrendezésével próbál neki udvarolni, mint a mindenség teremtője, mégsem sikeres szerelmében. A lány az utolsó ötletnél, amely megnyitotta volna a szívét, egyszerűen elpárolog. Senki sem találja. Mindez végleg megerősíti a tábornok ismert sejtelmeit. Az állomásokon, a tereken neki rendezett előadások mögött nincs semmi. A tábornok már rég kiválasztotta az erő törvényét egyetlen sorsa számára, és ez a megalomán erő kiválasztotta őt. Nincs kilépés az égi kötelékből. A kormányzópalotából való lehetséges megfutamodások hadműveleti területe szükségtelen eltévelyedésnek bizonyul. Az emelkedett érzések és az összes kaland, kicsapongás csak szemfényvesztés. A hatalom szentélyén kívül nincs semmi, csak a látomások tánca. A palota marad a magányos vénember egyedüli otthona.

*

A palota, bár emberi lények nyüzsögnek benne, melegség nélküli sivár hely. Két személy esetében mégis eltölti az intimitás érzése, ami a tábornoknál nehezen képzelhető el. Leticia Nazareno, a kiugrott apáca vad szexuális energiájával nemcsak arra veszi rá a tábornokot, hogy meztelenre vetkőzzék a szex előtt, hanem első és egyetlen feleségének is hajlandó elvenni, hogy vele nemzzen királyi fiút. A tábornok öregségére berendezkedik a családi élet szabályai szerint, megtanul írni, olvasni, és elsajátítja az evőeszközök helyes használatát. De az idill nem hosszú életű. Felesége rendkívül ostobán viselkedik, leplezetlen mohóságában nap nap után szinte kifosztja a találmokra kiválasztott boltokat, túlságosan megsértve ezzel a nép jóérzését. A ravasz tábornok előre látja a kikerülhetetlen tragédiát. Feleségét egyik rabló hadjárata alkalmával a piacon ráuszított kutyák tépik szét a fiával együtt. A tábornok minden bánata és dühe hiábavaló. Az asszonyra emlékeztető minden jelet rövidesen benövi a felejtés füve. Maga a tábornok hamarosan még a nevére sem fog emlékezni.

Még súlyosabb csapás éri annál a teremtésnél, akivel a legszorosabb kötelék fűzte össze élete folyamán, és akihez az egyetlen érzelmi kapcsolat láncoolta. Anyja halála mindennél jobban megrendíti. Anyja az a nő, aki egész életét feláldozta a fia boldogságáért. Szent asszony, amilyent még nem látott a világ. Gyötrelmes halála példa nélkül álló megaláztatás. A tábornok ki akarja erőszakolni a Vatikántól anyja boldoggá avatását, de életének tüzetes átvizsgálása azt a felfedezést eredményezi, hogy a Nagy Anya nem volt igazán vallásos, sokkal inkább népi babonákkal és félelmekkel teli egyszerű lélek lehetett. A megszegényített tábornok az összes egyházi intézményt, azok összes hívét elűzi országából, és világi törvénybe iktatja anyja szentté avatását. De mit ér a törvény, ha ez a legszentebb,

talán a múlthoz kötődő egyetlen emlék is lassan beleveszik a feledés sötétjébe.

A tábornok magánya most már végleges, nincsenek többé illúziói a tudatán kívüli világgal való mélyebb kapcsolatokról. Tudata végleg kiürült, meddő, üres forgás. Mindaz, ami a hatalom fényében fürödve üres, de esetleges betelepítéssel még besugárzott terület volt, most végleg megsemmisült és eltemetődött. Ezzel párhuzamosan a vezér egyetlen szenvedélye, a hatalommal való foglalatosság is nem várt arculatot kapott. A hatalmi gépezet teljesen elszakadt akaratótól, és fokozatosan saját irányt vett. A tábornoknak az országban történekről való tájékozottsága lassan a nullával lesz egyenlő. A kormányzói palota falain kívül létező valóságos helyzetről még az éjszakai látogatók WC-falfirkáiból tud meg a legtöbbet. Mert az újsághírek, a rádióadások és a televíziós programok egyetlenegy felhasználó számára készülnek. Az ő apatikus bolyongásaira a kihalt palotában. Mint a teljes amnézia és vegetáció képeihez készült aláírás, a megjósolt végre várakozva, mely többé nem jelent drámai fordulópontot a sorsában, csak egy elbeszélés záradékát, mely a főhős hatalmas ambíciójával kezdődik, és olyasmivel zárul, ami végtelenül kevesebb az elkeseredett harc utáni megadásnál.

*

Márquez megtalálta az irodalmi módszerek leghatásosabb formáját az önkényuralom és önmegújítása mozgatóinak bemutatásához. A forma sikerének a titka a tábornok emberré válásának hatása, emberi lépéseinek nyoma a magány páncéljában. Csak az emberi területre való uralkodói aláereszkedés mutatta meg, hogy a nagy géniusz, az übermensch mindenütt jelen lévő képe mögött semmi megfogható, még egy démoni szörnyeteg sem lapul. Talán csak a való életet megragadni képtelen tehetetlen teremtmény. A teljes hatalmi gépezet működése mögött nem lapít titokzatos akarat, logikájában nincs semmi egyéni. A vezér csak nélkülözhetetlen ikon, egy keményen felrajzolt séma terméke, az uralkodó struktúra sértetlenségét jelző szimbólum. A legfelső hatalomnak nem a megszemélyesítése, csak tényleges emberré válása leplezi le teljesen a hatalom valódi természetét a familiarizáció radikális formájával. A kormányzói palota az üresség körlete. Tudott a tábornok a nevében elkövetett rémtettekről? Az egyszerű nép által feltett ilyen és ehhez hasonló kérdések fölöslegesek. Fontos ez egyáltalán, mikor a karkai gépezet járja a táncát, az uralkodó csak a véletlen által odaállított karmester, gesztusait már réges-rég meghatározták, és utódai több-kevesebb fantáziával ezt fogják ismételtetni? Mindenre kiterjedő büntette már bele van rajzolva kiindulópontjába, a hatalomba, mint exkluzív transzcendenciába.

Itt tárul fel a tábornok személyes drámája, és tulajdonképpen ez áll Márquez érdeklődésének epicentrumában. A hatalomban való hit a tábornok végzetes tévedése. Az abszolút hatalom nem ad semmit, az csak a haldoklás végtelen időszaka, benne minden vitalista próbálkozás szükségszerűen elbukik. Az általa szenvedéllyel követett és látszatra meghódított hatalom tehetetlen szolgájává láncolta. Össze lehet-e hasonlítani az események illetén alakulását, a boldogságból a boldogtalanságba való átfordulással, ahogyan azt az antik tragédiák megörökítették? Oidipusz is, ez az emberi archetípus, a hatalom elkötelezettje, s a csúcson veszít el mindent. A tragédiának nemcsak a maga metafizikája, hanem a mechanikája is adott, illetve az, amit Schopenhauer *a bukás magasságának* nevez. Az abszolút hatalom a radikális lehetőségek laboratóriuma. Továbbá a radikális összeomlás színtere is. A leleplezett jóslatok nem segítenek, csak a tudat szélére hessegetik a balsejtelmekkel teli véget. Oidipusz teljes lényével kerül a istenek jövődőlését, valójában pedig szinte belerohan. Üldözési mániájában a tábornok számára a jóslat az egyetlen vigasza, pedig annak megvalósulása maga a lassú haldoklás, végleg leleplezi vereségét.

*

Márquez nagyon hosszú ideig dolgozott *A pátriárka alkonyán*. Egy évtized is eltelt az ötlettől a megvalósulásig. És akkor még nem tisztázódott minden dilemma. Közben megszületett a *Száz év magány*. Márquez máról holnapra híres író lett, akinek a könyvét úgy árulják az utcán, mint az újságokat. Maga ír arról, milyen gyökeresen megváltozott mindennapi élete a siker után. Az egykori lezserséget pontos napirend váltotta fel. A barátoknak írott levelei egyre személytelenebbekké váltak. A világ rohama elől örökre tornyába zárkózott. *A pátriárka alkonyának* végleges változata már az író nagy népszerűsége idején született meg. Az irodalmi hírnév is – különösen a Márquez-típusú – a hatalom egy változata. A pátriárkához hasonlóan számára is felvetődik a kérdés, kiben lehet megbízni, és ebből fakadóan milyen is a világ a dicsőség gépezetének rituáléin kívül. Talán ezért nem véletlen, hogy Márquez éppen *A pátriárka alkonyát* tartja legjobb önéletrajzi művének. Csak kevés hírneves író nyúlt ennyire nyíltan a saját dicsőségének témájához. Mintha ez nem volna új élethelyzet, és még mindig megszólalhatna valamelyik külváros lakójának a perspektívájából anélkül, hogy ellenőrizné, ismeri-e még annak beszédét. Nos, léteznek látszatra kendőzetlenebb példák is. Gondoljunk csak Milan Kunderára, hogyan reflektálta ellenzéki dicsőségét a *Lassúság* című regényben. A hírneves kolumbiaitól eltérően Kundera a moralizáló, széplelkű tirádákat választotta, a nyomorúságos ego magas kalóriájú táplálékait.

A pátriárka alkonyának metaforikus értelmezése a dicsőség pontjánál még traumatikusabb módon tapinthat rá az írói sorsra. Nem olyan-e az író, mint a magányos teremtő, aki *ex nihilo* alkotja meg hőseinek és bonyodalmaiknak világát, szereplői pedig lassan kicsúsznak a kezéből, és a tulajdon ihletük szerint kelnek az írói szándéktól teljesen független életre? Az ilyen spekulációk azonban nagyon messzire vezethetnek. A pátriárkában végtére is nemcsak a politikusok és az írók, hanem az olimpiai bajnokok, az alpinisták, a szentek, a bankárok, a maffiózók és mindenki más is magára ismerhet, aki egy adott pillanatban trónra kerül. Amikor a győzelem pillanatában hirtelen elhagyja őket a világ, az a világ, melyről úgy hitték, hogy a lehető legmélyebben foglalkoznak problémáival. A hegy csúcsán, az aréna közepén, a pápai trónon, a felhőkarcoló legtetején, a felfogadott bérgyilkosok bandájának az élén. A pátriárka alkonya ezért is van olyan távol holmi egzotikumtól, még ha hőseinek bizarr kalandjaiért Márqueznak nem is kellett kitekintenie az őt körülvevő latin-amerikai történelemből. *A pátriárka alkonya* egész egyszerűen a hatalomról szóló rendkívül szuggesztív tanulmány.

